

שמות פרק יד

(ז) ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלשם על כלו: (ח) ויחזק יקוק את לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה: (ט) וירדפו מצרים אחריהם וישגו אותם חנים על הים כל סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו על פי החירת לפני בעל צפן: (י) ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל יקוק: (יא) ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים: (יב) הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר חדל ממנו ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במדבר: (יג) ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת יקוק אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תסיפו לראתם עוד עד עולם: (יד) יקוק ילחם לכם ואתם תחרישון: פ (טו) ויאמר יקוק אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו:

רש"י

(ז) **בחור** - נבחרים, בחור לשון יחיד כל רכב ורכב שבמנין זה היה בחור: **וכל רכב מצרים** - ועמהם כל שאר הרכב ומהיכן היו הבהמות הללו, אם תאמר משל מצרים, הרי נאמר (שמות ט ו) וימת כל מקנה מצרים, ואם תאמר משל ישראל, והלא נאמר (שם כו) וגם מקננו ילך עמנו. משל מי היו, מן הירא את דבר ה' (שם ט כ). מכאן היה רבי שמעון אומר כשר שבמצרים הרוג, טוב שבנחשים רצוץ את מוחו: **ושלשם על כלו** - שרי צבאות כתרוממו: (ח) **ויחזק ה' את לב פרעה** - שהיה תולה אם לרדוף אם לאו. וחזק את לבו לרדוף: **ביד רמה** - גבורה גבוהה ומפורסמת: (י) **ופרעה הקריב** - היה לו לכתוב ופרעה קרב, מהו הקריב, הקריב עצמו ונתאמץ לקדם לפניו, כמו שהתנה עמהם: **נסע אחריהם** - בלב אחד כאיש אחד. דבר אחר והנה מצרים נוסע אחריהם, ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים. תנחומא: **ויצעקו** - תפשו אומנות אבותם. באברהם הוא אומר (בראשית יט כז) אל המקום אשר עמד שם, ביצחק (שם כד סג) לשוח בשדה, ביעקב (שם כח יא) ויפגע במקום: (יא) **המבלי אין קברים** - וכי מחמת חסרון קברים שאין קברים במצרים ליקבר שם לקחתנו משם. ש"י פו"ר פ"לנצ"א ד"י נו"ן פושי"ש בלעז [האם בגלל מחסור של לא קברים]: (יב) **אשר דברנו אליך במצרים** - והיכן דברו, (שמות ה כא) ירא ה' עליכם וישפוט: **ממתנו** - מאשר נמות, ואם היה נקוד מלאפ"ים היה נבאר ממיתתנו, עכשיו שנקוד בשור"ק נבאר מאשר נמות, וכן (להלן טז ג) מי יתן מותנו - שנמות, וכן (שמואל ב' יט א) מי יתן מותי, דאבשלום - שאמות, כמו (צפניה ג ח) ליום קומי לעד, (דברי הימים ב' יח כו) עד שובי בשלום, שאקום שאשוב: (יג) כי אשר ראיתם את מצרים וגו' - מה שראיתם אותם אינו אלא היום, היום הוא שראיתם אותם ולא תוסיפו עוד: (יד) **ה' ילחם לכם** - בשבילכם. וכן (פסוק כה) כי ה' ילחם לכם, וכן (איוב יג ח) אם לאל תריבון, וכן (בראשית כד ז) ואשר דבר לי וכן (שופטים ו לא) האתם תריבון לבעל: (טו) **מה תצעק אלי** - למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונין בצרה. דבר אחר מה תצעק אלי עלי הדבר תלוי ולא עלך, כמו שנאמר להלן (ישעיה מה יא) על בני ועל פועל ידי תצוני: **דבר אל בני ישראל ויסעו** - אין להם אלא ליסע שאין הים עומד בפניהם, כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בי ויצאו, לקרוע להם הים:

רמב"ן

(טו) **מה תצעק אלי** - אמר ר"א כי משה כנגד כל ישראל, שהיו צועקים לו, כמו שאמר ויצעקו בני ישראל אל ה'. וא"כ למה אמר מה תצעק אלי, ראוי להם לצעק. ואולי יאמר מה תניחם לצעוק דבר להם ויסעו, כי כבר אמרתי לך ואכבדה בפרעה (פסוק ד). ורבותינו אמרו (מכילתא כאן) שהיה משה צועק ומתפלל, והוא הנכון, כי לא ידע מה יעשה, ואף על פי שאמר לו השם ואכבדה בפרעה, הוא לא היה יודע איך יתנהג, כי הוא על שפת הים והשונא רודף ומשיג, והיה מתפלל שירנו ה' דרך יבחר. וזה טעם מה תצעק אלי, שהיית צריך לשאל מה תעשה ואין לך צורך לצעוק, כי כבר הודעתך ואכבדה בפרעה, ולא סיפר הכתוב צעקת משה, כי הוא בכלל ישראל:

שמות פרק יד

(ל) וישע יקוק ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים: (לא) וירא ישראל את ה' הגדלה אשר עשה יקוק במצרים וייראו העם את יקוק ויאמינו ביקוק ובמשה עבדו:

רש"י

(ל) **וירא ישראל את מצרים מת** - שפלטן הים על שפתו, כדי שלא יאמרו ישראל כשם שאנו עולים מצד זה כך הם עולים מצד אחר רחוק ממנו וירדפו אחרינו: (לא) **את ה' הגדלה** - את הגבורה הגדולה שעשתה ידו של הקב"ה. והרבה לשונות נופלין על לשון יד, וכולן לשון יד ממש הן, והמפרשו יתקן הלשון אחר ענין הדבור:

אונקלוס

(ל) ופרק יי ביומא ההוא ית ישראל מידא דמצראי וחזא ישראל ית מצראי מיתין על כף ימא: (לא) וחזא ישראל ית גבורת ידא רבתא דעבד יי במצרים ודחילו עמא מן קדם יי והימינו במימרא דיי ובנביאות [ובנביות] משה עבדיה:

אבן עזרא לשמות פרק יד

(ל) **וישע** עתה היו ישראל נושעים מיד מצרים, כי עד עתה היה עליהם פחד המלך, וכתוב כי המצריים טבעו בים, והים לא השליכם אל היבשה, כי כן כתוב תבלעמו ארץ (שמות טו, יב), על כן פי' וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, שהיו ישראל על שפת הים וראו מצרים מת כאשר טבע: (לא) **וירא** כאשר ראו ישראל זו המכה הגדולה, יראו מהשם, כמו וירא דוד את ה' ביום ההוא (ש"ב ו, ט) במות עוזא אשר שלח ידו בארון. **ויאמינו בה'** שהוא אמת, **והאמינו במשה** שהוא עבדו ולא יעשה רק מה שיצונו:

שמות פרק ד

(א) ויַעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהוּן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְקִלִּי כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֱלֹהֵי יִקְוֶה: (ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יִקְוֶה <מזה> מֵה זֶה בְּיַדְךָ וַיֹּאמֶר מִטָּה: (ג) וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכְהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלִיכְהוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ וַיִּנְסוּ מֹשֶׁה מִפְּנֵיו: (ד) וַיֹּאמֶר יִקְוֶה אֶל מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחַז בְּזַנְבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּחַזַּק בּוֹ וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַפּוֹ: (ה) לְמַעַן יֵאֱמִינוּ כִּי נִרְאָה אֱלֹהֵי יִקְוֶה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב: (ו) וַיֹּאמֶר יִקְוֶה לוֹ עוֹד הֲבֵא נָא יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵא וַיּוֹצֵא וְהִנֵּה יָדוֹ מִצְרַעַת כְּשֶׁלֶג: (ז) וַיֹּאמֶר הֲשֵׁב יָדְךָ אֶל חִיקְךָ וַיִּשְׁבֵּב יָדוֹ אֶל חִיקוֹ וַיּוֹצֵא מִחִיקוֹ וְהִנֵּה שְׁבֵה כְּבָשָׂרוֹ: (ח) וְהִנֵּה אִם לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֵת הָרִאשׁוֹן וְהָאֱמִינוּ לְקֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן: (ט) וְהִנֵּה אִם לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשֵׁנֵי הָאֵתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹלְךָ וְלִקְוֶה מִמִּימֵי הַיָּאֵר וְשִׁפְכֶת הַיַּבֵּשָׁה וְהִיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיָּאֵר וְהִיוּ לְדָם בַּיּוֹם הַהוּא:

רש"י
(ב) **מזה בידך** - לכך נכתב תיבה אחת, לדרוש מזה שבידך אתה חייב ללקות, שחשדת בכשרים. ופשוטו כאדם שאומר לחברו מודה אתה שזו שלפניך אבן היא. אומר לו הן. אמר לו הריני עושה אותה עץ: (ג) **ויהי לנחש** - רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל ותפש אומנותו של נחש: (ד) **ויחזק בו** - לשון אחיזה הוא, והרבה יש במקרא (בראשית יט טז) ויחזיקו האנשים בידו, (דברים כה יא) והחזיקה במבושיו, (שמואל א יז לה) והחזיקתי בזקנו. כל לשון חזוק הדבוק לבי"ת, לשון אחיזה הוא: (ו) **מצרעת כשלג** - דרך צרעת להיות לבנה (ויקרא יג ד) אם בהרת לבנה היא. אף באות זה רמז שלשון הרע סיפר באומרו (פסוק א) לא יאמינו לי, לפיכך הלקה בצרעת, כמו שלקתה מרים על לשון הרע: (ז) **ויוצאה מחיקו והנה שבה כבשרו** - מכאן שמדה טובה ממחרת לבא ממדת פורענות, שהרי בראשונה לא נאמר מחיקו: (ח) **והאמינו לקל האת האחרון** - משתאמר להם בשבילכם לקיתי על שספרתי עליכם

לשון הרע יאמינו לך, שכבר למדו בכך שהמזדווגין להרע להם לוקים בנגעים, כגון פרעה ואבימלך בשביל שרה: (ט) **ולקחת ממימי היאור** - רמז להם שבמכה ראשונה נפרע מאלהותם: **והיו המים וגו'** - והיו והיו שתי פעמים. נראה בעיני, אלו נאמר והיו המים אשר תקח מן היאור לדם ביבשת, שומע אני שבידו הם הנפכים לדם ואף כשירדו לארץ יהיו בהוייתן, אבל עכשיו מלמדנו שלא יהיו דם עד שיהיו ביבשת:

שמות פרק יט פסוק ט

וַיֹּאמֶר יִקְוֶה אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֲלֵיךָ בְּעֶבֶר הָעֵנָן בְּעֶבֶר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עֲמֹד וְגַם בְּדַבְרֵי עֲמֹד לְעוֹלָם וַיִּגַּד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל יִקְוֶה:

רש"י

(ט) **בעב הענן** - במעבה הענן וזהו ערפל: **וגם בך** - גם בבניאים הבאים אחריו: **ויגד משה וגו'** - ביום המחרת שהוא רביעי לחודש: **את דברי העם וגו'** - תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך, רצוננו לראות את מלכנו:

אבן עזרא
ויאמר אחר שאמר וישב משה (שמות יט ח), מה טעם לומר **ויגד משה את דברי העם אל ה' דע**, כי יש פסוקים רבים בתורה שהיו ראויים להיותם מוקדמים. והנה פירושם וכבר היה כך וכך, כמו ויצר ה' אלהים (ברא' ב, ז) וכבר יצר, ויצמח ה' אלהים (שם שם, ט) וכבר הצמיח, ויאמר בת מי את (שם כד, כג) וכבר אמר, וכן כתוב: ואשאל אותה

ואומר ואחר כך ואשים הנזם על אפה (שם שם, מז), ותאמר אל העבד (שם שם, סה) וכבר אמרה אל העבד, אז ותפול מעל הגמל (שם שם, סד) ואין צורך להאריך. והנה זה ויגד משה - וכבר הגיד, ולא הזכיר הכתוב מה הגיד. ומלת הגיד לעולם על דבר חדש שלא הזכירו. והנה איננו דבק עם וישב משה (שמות יט ח). ומתשובת השם שאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן למדנו מה הגיד. ועוד מצאנו זה הדבר מפורש בדברי משה, כאשר אפרש. דע, כי מצרים והודו הם מבני חם, ואלה סומכים על אלה. ואנשי הודו אינם אוכלים בשר. וכך היו עושים המצרים, ולא נשתנו מזה המנהג, רק בעבור שהתגבר עליהם מלכות ישמעאל ושב לדתו. וחכמי הודו נותנין ראיות כפי מחשבתם, כי לא יתכן שידבר השם עם אדם וחי. וישראל היו במצרים, והיו בהם אנשים על דעת האמונה הזאת, והיתה נבואת משה בספק אצלם. ואין טענה ממלת ויאמינו בה' ובמשה עבדו (שמות יד, לא), כי כתוב וירא ישראל (שם) ולא כל ישראל, ואילו היה כתוב כל ישראל, ידבר על הרוב כמשפט הלשון, כמו וימת כל מקנה מצרים (שמות ט, ו), ואחר כן כתוב, שלח העז את מקנד (שם, יט). והנה טעם אנכי בא אליך תשובה על דברי משה שהגיד לו כן. וטעם בעב הענן. ברדת השם על ההר. ובדברי עמך עשרת הדברים, אז יאמינו כי נכון הוא שידבר השם עם אדם וחי. וטעם וגם בך יאמינו שאתה נביא, ויוסר הספק ממחשבותם, והנה כתוב מפורש, היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי (דברי ה, כא). ועוד כתוב שם כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש כמונו ויחי (שם שם, כג), ושם כתוב קרב אתה ושמע (שם שם, כד), וזהו וגם בך יאמינו לעולם:

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ח

[א] משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה, היה צריך להשקיע את המצריים קרע את היס והצלילן בתוכו, צרכנו למזון הוריד לנו את המן, צמאו בקע להן את האבן, כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ, וכן שאר כל האותות, ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעיינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך, וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם, ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת, ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.

[ב] נמצאו אלו ששולח להן הם העדים על נבואתו שהיא אמת ואינו צריך לעשות להן אות אחר, שהם והוא עדים בדבר כשני עדים שראו דבר אחד ביחד שכל אחד מהן עד לחבירו שהוא אומר אמת ואין אחד מהן צריך להביא ראיה לחבירו, כך משה רבינו כל ישראל עדים לו אחר מעמד הר סיני ואינו צריך לעשות להם אות, וזהו שאמר לו הקב"ה בתחילת נבואתו בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים ואמר לו ושמעו לקולך, ידע משה רבינו שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי ומהרהר ומחשב והיה נשמט מלילך ואמר והן לא יאמינו לי, עד שהודיעו הקב"ה שאלו האותות אינן אלא עד שיצאו ממצרים ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה יסתלק הרהור שמהרהרין אחר כך שאני נותן לך כאן אות שידעו שאני שלחתיך באמת מתחילה ולא ישאר בלבם הרהור, והוא שהכתוב אומר וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, נמצאת אומר שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו כדי שנאמר אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמר, אלא מפני המצוה שצוה משה בתורה ואמר אם נתן אות אליו תשמעו, כמו שצונו לחתוך הדבר על פי שנים עדים ואע"פ שאין אנו יודעים אם העידו אמת אם שקר, כך מצוה לשמוע מזה הנביא אע"פ שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף ולט.

[ג] לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו ואנו יודעים בבאור שאותן האותות בלט וכשוף הן, לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה לאותות זה, אלא בעיינינו ראינוה ובאזנינו שמענוה כמו ששמע הוא, הא למה הדבר דומה לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעייניו שאינו כמו שראה שאינו שומע להן אלא יודע בודאי שהן עדי שקר, לפיכך אמרה תורה שאם בא האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא, שהרי זה בא אליך באות ומופת להכחיש מה שראית בעיניך והואיל ואין אנו מאמינים במופת אלא מפני המצוה שצונו משה היאך נקבל מאות זה שבא להכחיש נבואתו של משה שראינו וששמענו.